

Læreautoritet i kirken

Om prosedyren ved læreuttalelser på vegne av Den norske kirke

AV ANDREAS AARFLOT
BISKOP EMERITUS

andraarf@online.no

Kirkemøtet 2016 behandlet blant annet utkast til svar på et dokument fremsendt av Faith and Order-kommisjonen i Kirkenes Verdensråd: "Kirken – på vei til en ny visjon" (KM Sak 16/16). Utkastet til svar var utformet av Mellomkirkelig Råd (heretter MKR) og oversendt Bispemøtet som hadde protokollert sin stillingtagen til dokumentet i sitt siste møte i 2015: "Bispemøtet takker for godt høringsutkast og har ingen vesentlige merknader til innholdet i høringsuttalelsen" (BM Sak 44/15). Det fremgår ikke av protokollen hvor grundig Bispemøtet hadde behandlet dokumentet og det forelagte utkast til svar. I Kirkemøtets vedtak derimot ble det protokollert ønske om endringer, særlig i et avsnitt som omtalte kirkens forhold til Kristus i en tradisjonell brud-brudgom-terminologi med henvisning til Ef 5,25 og Åp 21–22. Det ble pekt på at "bildet gir assosiasjoner til patriarkalske strukturer som kan oppfattes som undertrykkende", og det ble anbefalt å arbeide videre med bruken av "kjønnsmetaforer".

Det er verdifullt at Kirkemøtet blir involvert i samtaler om viktige teologiske temaer med tanke på kirkens grunnlag og strategi i en økumenisk kontekst. Det skjerper Kirkemøtets bevissthet om sin rolle som et åndelig lederorgan i

kirken. Alle kirker har bruk for regelverk som omhandler arbeidet med utformingen av kirkens offisielle standpunkt i saker med læremessige implikasjoner. Prosedyrene kan variere, men de fleste kirker med en synodal forfatning har bestemmelser som innebærer et samvirke mellom representanter for det kirkelige embete og de valgte medlemmer i kirkens styrende organer. I kirker hvor biskoper er en del av embetsstrukturen, har som regel Bispemøtet en viktig plass i saksgangen. Den engelske kirke har en nokså komplisert prosedyre for slike saker, med avstemninger både i bispedømmesynoder og i de tre kamre i generalsynoden ("House of bishops", "House of clergy", "House of laity"). Men ved den endelige behandling i den nasjonale synode kan det bare stemmes over forslag som er vedtatt av the House of Bishops, og det kreves 2/3 flertall for å få et gyldig vedtak¹. Felles for de protestantiske kirker som kan sammenliknes med Den norske kirke, er prinsippet om at det er synoden eller Kirkemøtet som har den rettsstiftende kompetanse også i saker med læremessig relevans.²

Det har utviklet seg en anerkjent prosedyre, som også er nedfelt i Kirkemøtets forretningsorden, for behandlingen av slike saker i Den

norske kirke: det er lagt til rette for et samspill mellom Bispemøtet og Kirkemøtet når det gjelder å tegne Den norske kirkes læremessige profil. I det følgende skal vi se nærmere på hvordan disse reglene er vokst frem og er blitt begrunnet, og vi vil se på hva protokollene fra Bispemøtet og Kirkemøtet viser om hvordan prosedyren har vært fulgt opp i praksis.

Bispemøtets sentrale rolle

Da den store og betydningsfulle saken om det såkalte BEM-dokumentet "*Dåp, nattverd og em-bete*" (Baptism, Eucharist and Ministry) fra Faith and Order-kommisjonen i Kirkenes Verdensråd kom på bordet i 1982, var det bare Bispemøtet som fremsto som et sentralkirkelig organ, med ansvar for å utferdige et svar. Helt siden forholdet til de økumeniske organer ble brakt på bane i midten av 1930-årene, hadde Bispemøtet sett sitt ansvar for å utforme Den norske kirkes policy på dette området. Alle viktige skritt i forholdet til andre kirker var forankret i vedtak fra Bispemøtet.³ Selv om det lovfestede Kirkerådet hadde eksistert fra 1969, var det økumeniske arbeidet fortsatt organisatorisk og budsjettmessig underlagt Bispemøtet.

På Bispemøtet høsten 1982 var det lagt opp til en drøftelse av BEM-dokumentet med innledning av professor Ivar Asheim som hadde deltatt i kommisjonens drøftinger.⁴ Det ble notert at dokumentet også hadde vært drøftet i Norsk Teologisk Nemnd (heretter NTN) og MKR, og Bispemøtet ba disse organer om å fortsette arbeidet med en norsk reaksjon. Det ble også forutsatt at de teologiske fakulteter ville komme med sine kommentarer. Men Bispemøtet overdro til Arbeidsutvalget å følge opp det videre arbeid (BM Sak 19/82). På vårmøtet 1985 hadde biskopene en grundig drøftelse av dokumentet (BM Sak 1/85). Det ble notert at det i Bispemøtet "stort sett var enighet om de vurderinger som en ønsker å ta med i det endelige svaret til Kirkenes Verdensråd", men biskopene ønsket en redaksjonell omgruppering av stoffet og enkelte justeringer av innholdsmessig art. Eventuelle ytterlige kommentarer fra den enkelte biskop skulle sendes til preses som forberedte saken for endelig behandling på høstens møte. I vedtaket sies det også at "Bispemøtet

fant det naturlig at denne saken, i tråd med tradisjonell behandling av lignende saker, bør ferdigbehandles av Bispemøtet". Men det ble føyet til at "Saken presenteres som en referatsak på Kirkemøtet i november 1985". Høsten 1985 forelå et justert utkast der synspunkter fra høringen var vurdert. Arbeidsutvalget i NTN hadde også hatt anledning til å kommentere uttalelsen. På bakgrunn av materialet utformet så Bispemøtet svaret fra Den norske kirke (BM Sak 17/85). Dokumentet i sin helhet var en del av Bispemøtets vedtak.⁵ Som en ser, hadde biskopene lagt ned et stort arbeid og satt seg godt inn i dokumentet før det fant sin endelige form som Norges svar på henvendelsen fra Kirkenes Verdensråd. Svaret ble oversatt av Mellomkirkelig Råd og trykt i bind II av samleverket "Churches respond to BEM".⁶ Kirkemøtet fant det på sin plass å fatte et eget vedtak i saken, som også ble oversendt sammen med Bispemøtets uttalelse. I vedtaket heter det at Kirkemøtet tar Bispemøtets uttalelse "til etterretning". Men Kirkemøtet ville også understreke dokumentets betydning for den økumeniske samtale, både internasjonalt, nasjonalt og lokalt (KM Sak 16/85).⁷ I plenum oppsto det en viss debatt om ett punkt i Bispemøtets fremlegg, hvor det var pekt på at den såkalte *Lima-liturgien* kunne tjene til å synliggjøre det fellesskap som BEM-dokumentet ønsket å bygge opp under. Kirkemøtet fant at denne liturgien var for uklart til å tjene som modell for et liturgisk fellesskap, og valgte å sløyfe denne henvisningen som var tatt med i det opprinnelige forslag til vedtak.⁸

Ny ansvarsfordeling i prosedyrene

Behandlingen av BEM-dokumentet skjedde midt i overgangen til etableringen av Kirkemøtet. Forarbeidet skjedde i stor grad før det første Kirkemøtet trådte sammen i 1984, og initiativet i prosessen lå hos Bispemøtet som selv hadde lang tradisjon for å benytte seg av NTN og MKR som faglige ressurser. I oppstarten hadde Kirkemøtet en stor saksmengde å ta stilling til, og ikke alle så klart for seg hvordan kompetansefordelingen ville bli mellom Kirkemøtet og Bispemøtet. Men også Bispemøtet ga uttrykk for at Kirkemøtet i fremtiden måtte fremstå som det øverste organ, med autoritet til å uttale seg på

hele kirkens vegne. Derfor var det et signal i retning av en ny ansvarsfordeling når uttalelsen formelt ble oversendt Kirkemøtet til orientering. Kirkemøtet pekte selv på at den saksang saken hadde fått, skyldtes den innarbeidede praksis for Kirkemøtet ble opprettet.⁹ I og med opprettelsen av Kirkemøtet fra 1984 ble det naturlig å drøfte en omorganisering av det mellomkirkelige arbeidet. Bispemøtet behandlet derfor saken på høstens møte, i forkant av Kirkemøtet (BM Sak 23/84). Saken var forberedt av MKR og behandlet i Kirkerådet (KR Sak 35/84). Forslaget innebar at ansvaret for denne virksomheten ble overført til Kirkemøtet, og at medlemmene av MKR heretter skulle oppnevnes av Kirkemøtet, med representasjon fra hvert bispedømme. Bispemøtet sluttet seg til forslaget til statuttendringer, men bemerket at "De læremessige sider ved det økumeniske arbeid også i fortsettelsen må få en forsvarlig behandling, og at biskopenes/Bispemøtets plass sikres i de prosedyrer som der blir utviklet". I Kirkemøtets vedtak samme høst heter det klart og entydig at "Kirkemøtet overtar ansvaret for Den norske kirkes økumeniske arbeid ute og hjemme", og at "Mellomkirkelig Råd blir Kirkemøtets fagorgan når det gjelder mellomkirkelige og internasjonale spørsmål med mandat, arbeidsprogram og budsjett vedtatt av Kirkemøtet" (KM Sak 13/84).

Utredning om Lærenemnda

Mens det var enighet om hovedprinsippet, var det en viss avventende holdning i spørsmålet om de endelige statutter og prosedyrer for behandlingen av lærespørsmål. Det skyldtes at spørsmålet om en lærenemnd for Den norske kirke var under utredning. Det var Bispemøtet og Kirkerådet som i november 1981 i fellesskap hadde oppnevnt et utvalg til å utrede problemene omkring fremgangsmåten ved behandlingen av teologiske lærespørsmål. Det skjedde på bakgrunn av at Stortingsmeldingen "Om Stat og Kirke" (St.meld. nr. 40 (1980–1981)) hadde omtalt den "uklarhet" og "uro" som hadde vist seg i kirken etter behandlingen av Hognestad-saken (Stortingsmeldingen, s 45–51). Departementet pekte selv på muligheten av å få disse spørsmål utredet ved "et eget kirkelig utvalg". Kirkerådet og Bispemøtet tok saken og opp-

nevnte utvalget under ledelse av professor Ivar Asheim samtidig som de fastsatte et ganske omfattende mandat. Utvalget kom først i gang i april 1982 og arbeidet grundig gjennom 23 møter frem til juli 1985 da betenkningen ble avgitt til departementet.¹⁰ Komitéen fremmet forslag om opprettelse av en lærenemnd for Den norske kirke, med 20 medlemmer og en sekretær, med den sammensetning og det mandat som i hovedsak ble beholdt da Stortinget senere vedtok lovendringen og opprettet Lærenemnda gjennom en ny paragraf i Kirkeloven (§ 27 i den seneste versjon av loven). Det har sin interesse at Inge Lønning, som medlem av utvalget, hadde ønsket at nemnda skulle opprettes ved Kongelig resolusjon, i kraft av Grunnlovens § 16 om Kongens anordningsmyndighet, og ikke som en del av Stortingets lovgivningsmyndighet. Denne juridiske finesse har spilt en rolle også i det videre arbeid med reformene i kirken, hvor en rekke saker er overført til Kirkemøtet gjennom kgl. res. De nærmere forskrifter for Lærenemndas arbeid ble imidlertid fastsatt ved kgl. res. 19. februar 1988 og supplert med nemndas egne saksbehandlingsregler, fastsatt 30. september samme år.

Det viste seg imidlertid at Lærenemndas behandlingsregler ble så vidt kompliserte at det ble vanskelig å se hvilken effekt drøftingene kunne få på den praktiske, forvaltningsmessige behandling av læresakene i Den norske kirke. Det ble også åpenbart at den politiske, statlige innflytelse på nemndas arbeid fortsatt var til stede, da statsråd Trond Giske i år 2000 grep inn og stanset behandlingen av en ny Hognestad-sak etter at nemnda selv hadde besluttet å ta saken opp til behandling. Det ble etter hvert også vanskelig å se hvordan Lærenemnda kunne gjøre sitt syn gjeldende i konkrete, forvaltningsmessige saker der det foreligger "læreklage" rettet mot personer. Det er derfor et vedtak basert på erfaringer når den seneste revisjon av Kirkeloven fra mai 2016 har fjernet bestemmelsen om Den norske kirkes Lærenemnd. Kirkemøtet har i stedet søkt å ivareta anliggendet gjennom andre bestemmelser. I de foreslåtte ordninger synes Bispemøtet å bli tillagt en større andel i beslutningsprosessen, særlig når det gjelder lærebedømmelse og avgjørelser i læresaker som

fremstår som personalsaker, der innføringen av nye regler skal sikre en forsvarlig behandling av saker som kan innebære disiplinærtiltak.¹¹ Nedleggelsen av Lærenemnda betyr i praksis at Bispemøtet fremstår enda tydeligere som den avgjørende instans i forberedelsen av læresaker for Kirkemøtet.

Behandling av læresaker

Det ble ikke så mye hjelp til fastsettelsen av kompetansefordelingen i læresaker etter Asheimutvalgets betenkning. Utvalget hadde gitt viktige synspunkter både av historisk, teologisk og juridisk art til forståelsen av lærens betydning i kirkens arbeid. En skjelling mellom "lærefastsettelse" og "lærebedømmelse" (s 66ff) gir viktige momenter også for videre arbeid med spørsmålet i kirken og danner utgangspunkt for en drøftelse av hvor avgjørelsesmyndigheten prinsipielt bør ligge. Ut fra en prinsipiell forståelse av den lutherske lære om det "alminnelige prestedømme" og drøftelse av myndighets- og autoritetsproblemer i kirken leverte utvalget en klar begrunnelse for at Kirkemøtet er det organ som bør fatte alle avgjørelser på kirkens vegne, også når det gjelder læresaker. Utvalgets konklusjon er at "Den praktiske konsekvens av disse prinsipielle synspunkter blir at myndighetsutøvelse bør skje i et samvirke mellom lekfolk og det kirkelige embete" (s 71)¹². For øvrig fortsatte den indrekirkelige drøfting av spørsmålet om Bispemøtets rolle i avgjørelsesprosessen om læresaker, og Kirkerådet og MKR oversendte et forslag til Bispemøtet i februar 1986, som i hovedsak ble positivt bedømt. Men Bispemøtet imøteså et revidert forslag etter ny behandling i MKR i september, spesielt med tanke på "kriteriene for hvilke saker som skal forelegges Bispemøtet til uttalelse" (BM Sak 16/85).

På høstens møte i 1986 hadde Bispemøtet en inngående drøftelse av "Forholdet Bispemøtet – Kirkemøtet", som i store trekk la retningslinjene for det videre samarbeid (BM Sak 24/86). Det var ønsket om å skape klarhet i Bispemøtets rolle som "sentralkirkelig organ i kirkestrukturen", som lå til grunn for samtalen. Etter først å ha pekt på at Bispemøtet "aktivt hadde medvirket i den reformprosess som hadde ført til etableringen av nye organer i kirken", og også

hadde bidratt til at "det løpende økumeniske arbeid" var blitt overført til MKR, protokollerte Bispemøtet i fem punkter sine forventninger om hvordan det fremtidige arbeid kunne arte seg:

- Oppgavene springer frem av det "felles åndelige tilsynsansvar som biskopene er pålagt innenfor Den norske kirke", og omfatter både "det åndelige liv i menighetene og "etiske spørsmål der mennesker søker veiledning ut fra Guds ord," og tilsynsoppgaver overfor prester og andre ansatte i menighetene.
- Det er naturlig at Bispemøtet fortsatt også samlet kan være høringsorgan, i saker forelagt både av departementet og av andre instanser.
- Bispemøtet bør fortsatt kunne avgi egne uttalelser i saker som ikke foreligger til avgjørelse i andre organer, og det bør være "siste høringsinstans i saker med læreremessige implikasjoner, som ikke kommer til behandling i Lærenemnda".
- "Når det gjelder Bispemøtets plass i kirkens styrende organer, har ikke Bispemøtet noen selvstendig avgjørelsesmyndighet, og ingen formell rett til å overprøve den behandling av ordinære saker som skjer i Kirkemøtesammenheng." Biskopene bør medvirke gjennom de vanlige beslutningsprosesser i det kollektive styrings- og ledelsesansvar som er tillagt de kirkelige organer som er sammensatt av embete og råd.
- Bispemøtet forventer at den pågående utredning om embete og råd også vil ta opp "spørsmålet om Bispemøtets formelle innpassning i kirkestrukturen og i de forskjellige typer av beslutningsprosesser".

Våren 1988 fikk så Bispemøtet oversendt utredningen "*Kirkens embete og råd*" fra Kirkerådet. I protokollen er anført at biskopene fant mange positive elementer i fremstillingen, men det ble fremholdt at den var orientert i hovedsak om forholdene mellom embete og råd lokalt, og at det var behov for en klarere presisering av Bispemøtets plass i den fremtidige kirkeordning (BM Sak 2/88). På høstmøtet samme år foretok derfor Bispemøtet en "posisjonsmarkering av hvilke forventninger det har når det gjelder

biskopens og Bispemøtets plass i ansvarsfordelingen innenfor kirkens styrings- og ledelsesorganer" (BM Sak 23/88). Her peker Bispemøtet først på at det fortsatt bør ha selvstendig oppnevningrett til enkelte organer som har ansvar for saker med læremessige implikasjoner, som MKR, Kirkerådet, de enkelte fagråd under Kirkerådet og den påtenkte nemnd for liturgispørsmål. Derneft nevner protokollatet på hvilke områder biskopene ser for seg at det bør foreligge en uttalelse fra Bispemøtet som siste ledd i forberedelsen til behandling og avgjørelse i Kirkemøtet. Det gjelder Den norske kirkes offisielle standpunkt til økumeniske læresamtaler, hvor et eventuelt vesentlig avvik mellom Kirkemøtet og Bispemøtet bør føre til at saken sendes tilbake til Bispemøtet for ny behandling. Videre gjelder det behandlingen av liturgisaker hvor Bispemøtet, som tidligere, bør være siste instans før saken kommer til Kirkemøtet, og det kan gjelde saker med stor prinsipiell rekkevidde, som f.eks. uttalelsen om "Ekteskap og samlivsformer" (1985) og "Menneskeverdet i livets grensesituasjoner" (1985).

Etter de mange runder med utredninger fikk forholdet mellom Bispemøtet og Kirkemøtet en avklarende avslutning ved Bispemøtets store uttalelse "Biskopenes og Bispemøtets plass i den kirkelige struktur" i 1994 (BM Sak 4/94) og det etterfølgende vedtak i Kirkemøtet høsten samme år (KM Sak 15/94). Bispemøtet presenterte en omfattende utredning om bispeembetet i teologisk, historisk og aktuell belysning og beskrev bispemøtets utvikling fra kollegialt samtaleforum til sentralkirkelig organ etter 1984. I vedtaket ble den innarbeidede praksis fulgt opp og presisert som grunnlag for en tydeligere rollefordeling og saksprosedyre i behandlingen av lærespørsmål i kirken. Bispemøtet presiserte at alle saker av læremessig karakter som fremmes for Kirkemøtets behandling, bør følge de samme regler som for økumeniske læredokumenter og liturgisaker og derfor være forelagt Bispemøtet i siste instans. Biskopene foreslo også prosedyreregler om tilbakesending av saker i tilfelle av at Kirkemøtet ikke sluttet seg til Bispemøtets fremstilling, og krav om 2/3 flertall ved annen gangs behandling i Kirkemøtet dersom konflikten ikke var løst. Det var Kirkemøtet

som så fulgte opp med tilslutning til Bispemøtets vedtak og foretok endringer i Kirkemøtets forretningsorden i samsvar med Bispemøtets forslag. Det er disse regler som er ført videre i den seneste revisjon av retningslinjene for behandlingen av læresaker i Kirkemøtets forretningsorden (§ 2-4), sml. Bispemøtets forretningsorden (§§ 25 og 26).

Søkelys på arbeidsmåten

Mens klargjøringen av regelverket tok tid, viser dokumentene at den valgte prosedyre i hovedsak ble fulgt opp. Bispemøtet og Kirkemøtet fikk til behandling en rekke saker som gjaldt Den norske kirkes økumeniske relasjoner.

I 1987 ble spørsmålet forelagt fra Det Lutherske Verdensforbund om den ortodokse variant av *Nikenum* kunne brukes ved fellesgudstjenester der ortodokse kristne deltok. Det dreide seg om leddet i den tredje artikkel, der den vestlige variant sier at den Hellige Ånd utgår fra Faderen "og sønnen" (*filioque*), mens den ortodokse tradisjon mener at Ånden bare utgår fra Faderen. Saken ble grundig behandlet i NTN og MKR som oversendte et utkast til svar til Bispemøtet. I dette tilfellet er vedtaket fra Bispemøtet utformet slik retningslinjene forutsetter: "Bispemøtet slutter seg til hovedtankene og konklusjonen i det foreliggende dokument og anbefaler Kirkemøtet å vedta det fremlagte forslag som det offisielle svar fra Den norske kirke." Det utspant seg likevel en livlig diskusjon på Kirkemøtet, som viste at mange leke representanter hadde stor interesse av temaet. Vedtaket viste et forsiktig imøtekommende positivt svar som innebar at den ortodokse varianten uten *filioque* burde kunne brukes ved økumeniske gudstjenester der ortodoks deltakelse gjør det rimelig å ta hensyn til representanter for denne tradisjon (KM Sak 13/87).

Også et dokument fra den internasjonale katolsk/lutherske samtale, "På veg mot enhet", ble behandlet og ekspedert etter samme formular i 1987 (BM Sak 21/87).¹³ Men Bispemøtet hadde åpenbart behov for å ledsage vedtaket med en rekke presiseringer og oversendte derfor sine merknader i brev til Kirkerådet 8. oktober. Da Kirkemøtet behandlet saken i november, ble det i komitéens merknader anført at saker av

denne art er krevende for Kirkemøtet, men at det ligger til Kirkemøtet å fatte vedtak på vegne av Den norske kirke.¹⁴ Kirkemøtet valgte på denne bakgrunn å protokollere et selvstendig vedtak på 10 sider, hvor Bispemøtets merknader var innarbeidet. Det ble presisert at det var denne uttalelsen som ble oversendt som Den norske kirkes svar til Det Lutherske Verdensforbund på henvendelsen om rapporten "På veg mot enhet".

Dialogen med den *anglikanske kirke* på de britiske øyer ble et viktig tema i Bispemøtet i årene som fulgte. Allerede under vårmøtet i 1991 tok Bispemøtet stilling til de foreløpige resultater av samtalen, som var oversendt fra Mellomkirkelig Råd (BM Sak 6/91). Bispemøtet uttrykte en forsiktig forhåpning om at det kunne oppnås enighet om forståelsen av embetet, og ga klar-signal til å gå videre i arbeidet langs de linjer som var trukket opp. I den avsluttende fasen deltok Bispemøtets preses i forhandlingene som ble avsluttet i oktober 1992 med en omfattende avtale om kirkefelleskap (*Porvoo-avtalen*). Bispemøtet tok stilling til avtalen på sitt vårmøte i 1994 (BM Sak 5/94) og protokollerte i sitt vedtak bl.a. følgende: "Bispemøtet finner at fellesuttalelsen og erklæringen fra Porvoo lar seg forene med vår kirkes bekjennelsesgrunnlag, og anbefaler derfor Kirkemøtet å fatte vedtak som gir tilslutning til erklæringen." I protokollatet fremhevet biskopene enkelte punkter i vurderingen som var gjort av NTN, som kommentar til avtalen og ga sin tilslutning til flere viktige avsnitt. Da saken kom frem for Kirkemøtet, ble det en engasjert debatt som endte med et enstemmig vedtak om godkjenning av avtalen om kirkefelleskap med de anglikanske kirker i Storbritannia (KM Sak 12/94).

En liknende behandlingsmåte ble også anvendt i arbeidet med en felles forståelse med *Metodistkirken i Norge*. Samtalegruppen som hadde forberedt denne saken, var kommet frem til en anbefalt avtaletekst som la grunnlag for "utvidet" kirkefelleskap mellom Den norske kirke og Metodistkirken: "*Nådens fellesskap*". Saken var fulgt opp i etterkant av rapporten fra den internasjonale luthersk-metodistiske kommisjon, som Bispemøtet og Kirkemøtet hadde tatt stilling til i 1986 (BM Sak 3/86; KM Sak

13/86). Bispemøtet fant at det var positive fremskritt i forhandlingene, men kommenterte en rekke punkter som krevde ytterligere avklaring. Vedtaket sa likevel at "med disse presiseringer vil Bispemøtet anbefale at saken fremmes for Kirkemøtet". Da saken kom opp i Kirkemøtet høsten 1995, ble det et enstemmig vedtak for tilslutning til den reviderte avtaleteksten (KM Sak 10/95). Komitéen la vekt på Bispemøtets uttalelse, og samtalen viste stort engasjement blant delegatene i Kirkemøtet. Den høytidelige markering av fellesskapet fant sted i Fredrikstad og Sarpsborg.

I 1993 konstaterte Bispemøtet at det ikke var fulgt vanlig prosedyre i behandlingen av et viktig økumenisk dokument. Det gjaldt studie-dokumentet "*Confessing the One Faith*" fra Faith and Order-kommisjonen i Kirkenes Verdensråd. Dokumentet inneholder, som det uttrykkes i den norske oversettelsen (Verbum, 1984), "en økumenisk utleggelse av den apostoliske tro, slik den bekjennes i den nikensk-konstantinopolitanske trosbekjennelse". Dokumentet var oversendt til Bispemøtet med et utkast til uttalelse, utarbeidet av NTN (NTN Sak 22/92), og MKR mente at Bispemøtets kommentarer kunne innarbeides i den endelige respons som MKR regnet med å stå for. Bispemøtet bemerket at det var lagt opp til "en behandlingsmåte som en normalt ikke ønsker å følge", men aksepterte opplegget av hensyn til svarfristen og uttrykte at det "ikke finner noe i dokumentet som er uforenlig med vår kirkes lære". I protokollen pekes det på at forsoningslæren kunne vært noe bedre uttrykt, og at misjonstanken fortjente å bli belyst (BM Sak 7/93). Saken kom ikke til behandling i Kirkemøtet, men dokumentet ble utgitt som en viktig studiebok for menigheter og enkeltpersoner.

Et viktig dokument med tanke på forholdet mellom de lutherske kirker og *den katolske kirke*, var "*Felleserklæringen om rettferdiggjørelsen*", utarbeidet i fellesskap av enhetsrådet i Roma og en arbeidsgruppe i Det Lutherske Verdensforbund. Et første utkast ble sendt ut i 1995, og det kom mange reaksjoner fra kirkene, slik at det følte seg nødvendig med en revisjon av dokumentet. Bispemøtet hadde behandlet det første utkastet i 1996 og tok endelig stilling til prosjektet i 1997.

Allerede i 1996 foretok Bispemøtet en grundig vurdering av utkastet og kommenterte i tre avsnitt "dokumentets status", "dokumentets funksjon" og "metoden". Det var satt en tidsfrist for kirkenes svar, som kunne innebære at Kirkemøtet ikke ville få anledning til å ta stilling til saken, og Bispemøtet anførte i den anledning: "Dette betyr at det vil være det svar Bispemøtet avgir, som vil bli stående som Den norske kirkes svar på denne henvendelsen" (BM Sak 04/96). Da det reviderte utkastet kom opp til ny behandling i 1997, var det ikke lenger noen tidsnød, og Bispemøtet forutsatte en normal behandlingsgang "der saken på vanlig måte oversendes fra MKR til Bispemøtet for endelig behandling før fremsendelse til Kirkemøtet". Det innebar at biskopene igjen hadde en grundig gjennomgang av teksten, som ble opplevet som vesentlig forbedret fra forrige gang, og samtalen konkluderte med følgende protokollat: "Bispemøtet mener derfor at det er større grunn enn tidligere til å svare positivt på spørsmålet om teksten kan godtas som et tilstrekkelig uttrykk for forståelsen av rettferdiggjørelsen" (BM Sak 12/97). Etter ytterligere behandling i MKR kom saken på nytt til Bispemøtet som mente at "fremlegget på en god måte fanger opp de anliggender Bispemøtet har gitt uttrykk for ved sin tidligere behandling av saken". På denne bakgrunn anbefalte Bispemøtet at Kirkemøtet sluttet seg til vedtaket (BM Sak 17/97). Da Kirkemøtet behandlet saken, ble det pekt på at det i høringsprosessen hadde fremkommet ulike vurderinger av dokumentet, men at NTN og MKR i sluttbehandlingen hadde gått god for teksten. I saksfremlegget ble det også understreket at "Bispemøtet var sentralt med i utforminga av Den norske kyrkja sitt foreløpige svar til LVF i 1996, og har tilrådd at 'Felleserklæringa' av 1997 vert lagt fram for Kirkemøtet. Bispemøtet har gjeve si tilslutning til innhaldet i henne" (KM Sak 15/97). Kirkemøtet vedtok enstemmig å slutte seg til det fremlagte forslag. Behandlingen av denne saken viste på en god måte at samspillet mellom de forskjellige organer når det gjelder læresaker, kan fungere på betryggende måte når spillereglene blir fulgt.

I 2005 fant Kirkemøtet grunnlag for å presisere den paragrafen i Forretningsordenen som

regulerte forholdet mellom Bispemøtet og Kirkemøtet i saker av læremessig karakter (§2-2). Tidligere hadde formuleringen kunnet oppfattes innskrenkende slik at det bare var i liturgisaker og økumeniske læresaker at Bispemøtets uttalelse måtte foreligge før behandling i Kirkemøtet. Nå ble formuleringen gjort mer åpen, slik at den kom til å lyde: "Saker av læremessig karakter forelegges Bispemøtet før behandling i Kirkemøtet" (nåværende § 2-4). Det forutsettes at saksforberedelsen fra Kirkerådets side klargjør hvilke saker det konkret kan dreie seg om (KM Sak 11/05). Men allerede under samme møte, høsten 2005, behandlet Kirkemøtet en stor sak om "En misjonerende kirke", som det ikke kan sees at Bispemøtet hadde behandlet på forhånd, til tross for at forhåndsmaterialet i stor grad dreier seg om teologiske aspekter ved misjonsforståelsen (KM Sak 5/05). Saksdokumentet til Kirkerådets forberedelse av saken, med forslag til vedtak som Kirkemøtet innbys til å fatte, har ingen referanse til behandling eller vedtak i Bispemøtet (Sak KR 55/05).

I 2011 tok MKR stilling til to dokumenter som var oversendt fra det omstrukturerte *Leuenberg-fellsskapet*, som nå hadde foretatt en navneforandring til *Community of Protestant Churches in Europe* (CPCE), med sete i Wien. Begge dokumentene handlet om emner av utpreget læremessig relevans, det ene om "Scripture – Confession – Church", og det andre om "Ministry – Ordination – Bishop". Svarene på vegne av Den norske kirke hadde vært behandlet i NTN og MKR og ble oversendt til CPCE med underskrift av MKRs leder og generalsekretær.¹⁵ Det er ingen indikasjon på at sakene har vært behandlet i Bispemøtet, selv om tematikken i utpreget grad er på linje med de viktige dokumenter fra Faith and Order-kommisjonen, som Bispemøtet tidligere hadde gitt en inngående vurdering av. Protokollen fra Kirkemøtet i 2011 har ingen referanse til dokumentene, hverken som egen sak eller som orienteringssak. Det er heller ingen referanse til det tidligere retningsgivende svar fra Den norske kirke på BEM-dokumentet som tok stilling til noen av de samme temaer som i de oversendte dokumenter. Bare i svaret om embetsforståelsen blir det nevnt at Bispemøtet har vært "informert gjennom prosessen",

men at det endelige utkastet har vært godkjent av MKR. I begge disse tilfellene kan det jo også være at Bispemøtet ikke har vært tilstrekkelig observant på hvilke saker som var i omløp. Prosedyren reiser også spørsmålet om hvem som bør signere oversendelser på vegne av Den norske kirke som svar på henvendelser fra økumeniske organisasjoner. Det naturlige ville være at Kirkerådets direktør formelt tegner på vegne av Kirkemøtet i saker som er behandlet og vedtatt i dette forum. I siste instans er det direktørens ansvar å se til at alle formelle krav til saksbehandling er oppfylt når saker oversendes til behandling i Kirkemøtet, og når Kirkemøtets vedtak skal effektueres.

Konklusjon

Denne undersøkelse har vist at det i hovedsak har vært en felles forståelse om den vedtatte ansvars- og kompetansefordeling i spørsmål av læremessig relevans i Den norske kirke. Materialet har vist at alle viktige dokumenter har fått en grundig behandling i Kirkemøtets fagorganer, (Norsk) Teologisk Nemnd og Mellomkirkelig Råd. Det sier noe om kvaliteten i det grunnlagsarbeid som er utført av fagorganene at de fleste svar som er avgitt av Kirkemøtet på henvendelser som omfatter lærespørsmål, i hovedsak er i samsvar med de utkast som er levert. Også Bispemøtet har gjennomgående lagt de oversendte utkast til grunn for sin behandling. Tradisjonen med at Bispemøtet gjennom egne drøftinger går i dybden i utformingen av lærestandpunkter, har likevel vist seg viktig med tanke på at biskopene kan få et "eierforhold" til de vedtak som fattes, slik at de samlet kan stå for Bispemøtets vedtak også i ettertid.

Noter

- 1 Se Mark Hill: *Ecclesiastical Law*, 2d ed. Oxford University Press, 2001, s 32 f.
- 2 Se Martin Lindow: *Lutherische Kirchenverfassungen*, 1999, Vereinigte Evangelisch-Lutherische Kirche Deutschlands, s 146f (Finland); s 516 (Württemberg).
- 3 Se nærmere om dette i kapitlet "Bispemøtet som pådriver i det økumeniske arbeidet" i min bok *Bisperåd og kirkestyre*, Eide forlag, 2011, s 118–143.

- 4 Rapporten var blitt fullført i byen Lima i Peru, og ble derfor også omtalt som Lima-dokumentet.
- 5 "Bispemøtet avgir svar på vegne av Den norske kirke til dokumentet "Dåp, nattverd og embete" *slik det går fram av vedlegget (uth. her)*. Uttalelsen oversendes Kirkemøtet 1985 til orientering".
- 6 *Churches respond to BEM*, Official responses to the "Baptism, Eucharist and Ministry" text, Vol II, edited by Max Thurian, Faith and Order Paper 132, World Council of Churches, Geneva s 105–122.
- 7 "Lima-dokumentet vil kunne tjene som et godt grunnlag for den økumeniske samtale både på det internasjonale, nasjonale og lokale plan".
- 8 I stedet valgte Kirkemøtet uttrykket "økumeniske gudstjenester" som ett av de praktiske tiltak menighetene ble oppfordret til å prøve ut (Plenumsreferat til KM Sak 16/85, s.313).
- 9 "Den norske kirkes mellomkirkelige arbeid var ved dokumentets mottakelse organisert slik at Bispemøtet var det organ saken hørte inn under", Protokoll KM 1985, s 48.
- 10 Hele teksten ble trykt i Norges offentlige utredninger (NOU 1985:21: *Den norske kirke og læren*).
- 11 Retningslinjene fremstår som et vedtatt "Reglement for Bispemøtets behandling av læreklager" (KM Sak 09/16).
- 12 En konsekvens av utvalgets innstilling var at det etter hvert også kom inn i lov og reglement bestemmelser om "Tap av presterettigheter" (§32 i siste utgave av kirke-loven) og om biskopens myndighet til å fatte vedtak i slike saker (Tjenesteordning for biskoper § 12)). Sml. endringene vedtatt av Kirkemøtet i 2016, omtalt ovenfor.
- 13 "Bispemøtet slutter seg til hovedtankene og konklusjonen i det foreliggende dokument, og anbefaler Kirkemøtet å vedta det fremlagte forslag som den offisielle uttalelse fra Den norske kirke til Det Lutherske Verdensforbund."
- 14 "Selv om arbeidet med slike saker krever både faglig innsikt, kompetanse og/eller bred høring, er Kirkemøtet prinsipielt den rette instans til å fatte vedtak på vegne av Den norske kirke" (protokoll KM 1987 s 84).
- 15 Arkiv ref. 11/149–12 BFA og 11/149–13 BFA, dato 26. mai 2011. – Den såkalte "Leuenberg-konkordien mellom reformatoriske kirker i Europa" var ment å skulle danne grunnlag for alter- og prekestolfellesskap mellom kirke-ene som sprang ut av reformasjonen i Europa (vedtatt 16. mars 1973 og oppkalt etter konferansestedet i Sveits hvor forhandlingene foregikk). Konkordien var et konsensusdokument som gjorde det mulig for kirker med forskjellige tradisjoner å etablere nære samarbeidsrelasjoner og gjensidig anerkjennelse av hverandres konfesjonelle særpreg. Bispemøtet behandlet avtalen i flere omganger og landet på et endelig vedtak i 1976 (BM Sak 17/96), med en konklusjon om at "konkordien, så langt den uttrykker seg, kan tolkes i pakt med en luthersk læreforståelse, og at den ikke motsier den læretradisjon som vår bekjennelse innebærer". Men av formelle og kirkerettslige grunner fant man ikke grunnlag for en formell undertegning av avtalen, selv om man forpliktet seg til å delta i fortsatt studiearbeid på konkordiens grunn. Først etter 25 år kom en formell norsk tilslutning til Leuenbergfellesskapet, med vedtak i Kirkemøtet (KM Sak 11/99).